

ПРОЛОГ · ЛИПЕНЬ 1956

Дарлінгтон-Голл

Схоже, усе веде до того, що я справді здійсню подорож, яка ось уже кілька днів займає мою уяву. Подорож, яку, варто зауважити, здійсню наодинці, у зручному «форді» містера Фаррадея. Виправу, що, за моїми передбаченнями, дасть мені змогу оглянути найгарніші краєвиди Англії аж до Вест-Кантрі й триватиме цілих п'ять чи шість днів, які я проведу за межами Дарлінгтон-Голлу. Мушу зазначити, що думка про цю мандрівку з'явилася тижнів зо два тому: одного пообіддя я протирав від пилу портрети у бібліотеці, коли містер Фаррадей власною персоною люб'язно подав мені таку ідею. Наскільки пригадую, я саме стояв на драбині й витирав портрет віконт Везербі, коли увійшов господар, тримаючи в руках кілька книжок, які він, вочевидь, збирався поставити на полицю. Побачивши мене, він скористався нагодою і повідомив, що остаточно вирішив повернутися на п'ять тижнів до Сполучених Штатів приблизно у серпні-вересні. Оголосивши про свої наміри, містер Фаррадей поклав книжки на стіл, влаштувався у шезлонгу й випростав ноги. А тоді, піднявши на мене погляд, сказав:

– Ти ж розумієш, Стівенсе, що я не хочу, аби ти нидів тут у чотирьох стінах цілий час, поки мене не буде. Може, візьмеш автівку

і поїдеш кудись на кілька днів? Перепочинок, думаю, піде тобі на користь.

Я розгубився і не знав, що відповісти на його пропозицію, яка була мов грім з ясного неба. Пригадую, що подякував йому за люб'язність, але, мабуть, нічого конкретного не відповів, бо господар повів мову далі:

– Я серйозно, Стівенсе. Тобі треба відпочити. За бензин я заплачу зі своєї кишені. Ваша братія трудиться днями й ночами в цих палацах. Ви хоч колись маєте час подивитися на ту вашу країну, яка вона гарна?

Містер Фаррадей не вперше порушив це питання. Здається, воно по-справжньому його турбує. Проте лиш цього разу, коли я стояв на драбині, мені спала на думку сяка-така відповідь: хоч ми з колегами не бачимо своєї країни, себто не мандруємо околицями й не відвідуємо мальовничих місць, ми все ж «побачили» більше Англії, ніж інші, бо працювали в маєтках, де збиралося найдобірніше товариство. Втім, якби я висловив цю думку перед містером Фаррадеєм, це, ясна річ, було б зухвалістю з мого боку. Тому я вдовольнився простою відповіддю:

– За роки служби, сер, я мав велику честь побачити в цих стінах усе найкраще, що є в Англії.

Однак містер Фаррадей, схоже, не втямив того, про що я казав, бо продовжував далі:

– Ну справді, Стівенсе. Хіба це нормально, коли людина не має як подивитися на свою країну? Послухай мене, виберися на кілька днів з дому.

Як ви, напевно, здогадуєтесь, того пообіддя я не поставився до пропозиції містера Фаррадея серйозно, а сприйняв її за ще один приклад необізнаності американського джентльмена з тим, що прийнято в Англії, а що – ні. Те, що упродовж кількох наступних днів моє ставлення до цієї пропозиції змінилося і думка про

поїздку до Вест-Кантрі міцно засіла в моїй голові, безперечно, пов'язано – і я не бачу змісту це приховувати – з листом міс Кентон, першим, якого я отримав від неї років за сім, не враховуючи різдвяних листівок. Відразу скажу, про що мені йдеться. Маю на увазі, що лист міс Кентон дав поштовх до певного ланцюжка міркувань, пов'язаних зі службовими справами тут, у Дарлінгтон-Голлі, і хочу наголосити, що саме стурбованість цими справами спонукала мене задуматись над люб'язною пропозицією мого господаря. Зараз поясню детальніше.

Річ у тім, що, виконуючи свої обов'язки, я за останні місяці припустився кількох невеликих помилок. Проте, думаю, ви розумієте, що особу, яка таких помилок припускати не звикла, такі випадки до певної міри тривожать, тож я почав замислюватися над усілякими відчайдушними теоріями стосовно їх причини. Як часто трапляється в таких ситуаціях, я ігнорував очевидне, допоки роздуми над затаєним смислом листа міс Кентон врешті не відкрили мені очі на просту істину: дрібні помилки, що трапилися за останні місяці, були наслідком не зловісних каверзів, а всього лиш невдало розпланованої роботи персоналу.

Кожен дворецький, звісно, зобов'язаний якнайретельніше планувати роботу своїх працівників. Хіба ж порахуєш, скільки сварок, помилкових звинувачень, непотрібних звільнень, зруйнованих кар'єр стали наслідками недбальства, що його виявив дворецький, складаючи розпис? Я, певна річ, погоджуюся з тими, хто стверджує: вміння добре розпланувати роботу підлеглих – головне в арсеналі вправного дворецького. За роки праці я склав чимало планів і, мабуть, не перебільшу, коли скажу, що мало який із них потребував змін. І якщо тепер у всьому винен поганий план, звинувачувати варто тільки мене. Та задля справедливості мушу зауважити, що цього разу мені випало незвично складне завдання.

А трапилося ось що. Коли було завершено всі орудки, внаслідок яких родина Дарлінгтонів втратила маєток, що належав їй упродовж двох століть, містер Фаррадей повідомив, що не оселятиметься в ньому одразу, а проведе ще чотири місяці у Сполучених Штатах, закінчуючи свої справи. При цьому він наполіг, щоб персонал його попередника – персонал, про який він чув тільки схвальні відгуки, – залишився у Дарлінгтон-Голлі. Слово «персонал» означало не що більше як кістяк із шістьох осіб, яких утримували родичі лорда Дарлінгтона, аби ті дбали про маєток, поки він не перейде в чужі руки. Дуже прикро про таке казати, але щойно маєток купили, я ніяк не зміг допомогти містерові Фаррадею втримати працівників – усі, крім місіс Клементс, подалися до інших місць праці. Коли я написав новому господареві й висловив жаль, що так склалося, з Америки надійшла вказівка найняти новий персонал, «гідний давнього англійського маєтку». Я тут же заповзввся виконувати побажання містера Фаррадея, але, як ви знаєте, тепер не так легко підшукати найманців задовільного рівня, і хоч я за рекомендацією місіс Клементс з превеликою радістю найняв на роботу Розмарі й Агнес, на момент моєї першої ділової зустрічі з містером Фаррадеєм – який торік навесні прибув із коротким оглядовим візитом у наші краї, – я більше нікого не зміг знайти. Під час тієї зустрічі у незвично порожньому кабінеті в Дарлінгтон-Голлі містер Фаррадей уперше потиснув мені руку, дарма що ми вже давно були знайомі. Крім того випадку з персоналом, трапилося ще кілька епізодів, коли новий господар скористав із якостей, якими мені пощастило володіти, і, насмілюсь зауважити, вони здалися йому вартими довіри. Саме тому, припускаю, він одразу зміг розмовляти зі мною по-діловому й довірливо, а наприкінці нашої зустрічі доручив мені розпорядитися немалою сумою, що мала покрити розмаїті витрати на підготовку до його майбутнього переїзду. Хай там як, а хочу сказати, що саме під час тієї зустрічі,

коли я порушив питання про те, як складно в наші часи найняти гідних працівників, містер Фаррадей, не довго думаючи, звернувся до мене з проханням, аби я постарався і розпланував роботу персоналу – «розставив слуг по змінах», як він сказав – так, щоб у маєтку могли порядкувати четверо наявних працівників, себто місіс Клементс, двійко дівчат і я. Він розумів, що деякі приміщення доведеться «прикрити», але чи зможу я задіяти увесь свій досвід і знання й упевнитися, що втрат буде якнайменше? Я пам'ятав часи, коли керував персоналом із сімнадцяти осіб, і знав, що не так давно тут, у Дарлінгтон-Голлі, працювало двадцять вісім робітників, тож його ідея – скласти розпис так, аби про той самий будинок дбали четверо – здалася мені, м'яко кажучи, лячною. Я не хотів виказувати свого скептицизму, але чимось таки зрадив себе, бо містер Фаррадей, немов стараючись підбадьорити мене, додав, що за потреби можна найняти ще когось. Але при цьому повторив, що буде щиро вдячний, якщо я «дам раду з чотирма».

Цілком природно, що я – як і більшість людей – не маю охоти змінювати давні звички. Але чіплятися за старі звичаї, як дехто, тільки тому, що так повелося, теж нема змісту. В епоху електрики й модерних систем опалення немає жодної потреби наймати десятки працівників, без яких іще покоління тому не можна було обійтися. Чесно кажучи, я ще давніше дійшов висновку, що першою причиною занепаду професійних стандартів є утримання зайвого персоналу задля самої лиш традиції, яке закінчується тим, що перед працівниками з'являється прірва вільного часу. До того ж містер Фаррадей чітко дав мені зрозуміти, що такі велелюдні світські заходи, які колись відбувалися у Дарлінгтон-Голлі, він влаштуватиме лише зрідка. Я віддано приступив до завдання, що його дав мені містер Фаррадей; багато годин провів над розписом і думав про нього стільки ж часу, скільки витрачав на інші обов'язки чи відпочивав після роботи. Щойно натрапивши на прийнятне, як

мені здавалося, рішення, я ретельно перевіряв, чи не закрався туди якийсь недогляд, обмірковував його з усіх боків. Урешті-решт я таки склав план: може, не до кінця такий, як просив містер Фаррадей, зате найкращий з тих, що під силу людині, – у тому я сумніву не мав. Майже всі найгарніші частини маєтку збережуться; велике крило, де жили слуги – разом зі службовим коридором, двома комірчинами і старою пральнею, – а також коридор для гостей, що веде на другий поверх, позавішують простирадлами, тоді як основні кімнати на першому поверсі й більшість гостьових покоїв стоятимуть відчинені. Мушу визнати, що наша четвірка змогла б упоратися з таким планом лише за підмоги кількох поденних робітників. Отож мій розпис передбачав послуги садівника, який мав би приходити раз на тиждень (улітку – двічі), і двох прибиральниць – обидві мали б з'являтися двічі на тиждень. Ба більше: згідно з цим планом, звичні обов'язки кожного з чотирьох постійних працівників мали б докорінно змінитися. Я передбачав, що дівчата пристосуються доволі легко, а от коли мова зайшла про місіс Клементс, я зробив усе, що міг, аби зміни майже її не торкнулися – навіть перебрав на себе певні обов'язки, що їх виконують хіба найпоблажливіші дворецькі.

Попри все, я не готовий отак відразу згодитися, що мій розпис невдало складений. Зрештою, він дає змогу чотирьом працівникам охопити на диво велику територію. Проте ви, безперечно, погодитеся, що навіть найкращі розписи допускають можливі огріхи, як-от у ті дні, коли хтось із працівників захворіє або з тієї чи іншої причини не зможе належно сповнювати своїх обов'язків. Отож переді мною було, ясна річ, доволі незвичайне завдання, та все ж я сумлінно врахував допустимі огріхи всюди, де тільки можна. Я чудово усвідомлював, що коли місіс Клементс або дівчата не волітимуть брати на себе обов'язків, які виходитимуть за межі традиційного кола, думка про те, що обсяг роботи суттєво зросте, ще

дужче посилюватиме їхній опір. Отож, мордуючись над розписом, я довго розмірковував, як упевнитися, що місіс Клементс і дівчата, поборовши нехить до «багатогранних» ролей, сприйматимуть свої обов'язки за цікаві й необтяжливі.

Утім, через намагання заручитися підтримкою місіс Клементс і дівчат, я, на жаль, не зміг так само ретельно оцінити меж власних можливостей, і хоча завдяки досвіду та властивій мені обережності в таких справах я не завдав собі на спину більшого тягара, ніж міг понести, проблемою власних огріхів я, схоже, таки знехтував. Тож немає нічого дивного, що за кілька місяців з'явилися незначні, але показові прояви мого недогляду. Словом, справа ця зводиться до простого: я взяв на себе забагато.

Мабуть, ви приголомшені, що я так довго не помічав очевидного ганджу в розписі, але погодьтеся, що зі справами, над якими довго розмірковуєш, таке часто трапляється. Правду усвідомлюєш допіру тоді, коли до цього підштовхує якась випадкова okazія. Так сталося і тепер, коли я окинув розпис свіжим оком, отримавши від міс Кентон листа, що був наповнений не лише довгими, доволі стриманими пасажами, а й неприхованою ностальгією за Дарлінгтон-Голлом і – я певен – явними натяками на бажання його авторки повернутися сюди. Тільки тоді я збагнув, яку важливу роль міг би відіграти ще один працівник і що саме його відсутність породила всі мої недавні клопоти. І що більше я над цим міркував, то ясніше розумів: міс Кентон, з її глибокою любов'ю до цього будинку, з її взірцевою фаховістю, на яку сьогодні мало де натрапиш, була саме тією ланкою, що мала б довершити повноцінний план для Дарлінгтон-Голлу.

Обміркувавши отак ситуацію, я піймав себе на тому, що знову повернувся думками до люб'язної пропозиції містера Фаррадея, яку той висловив кілька днів тому. Бо мені здалося, що запропоновану подорож можна використати для ділових потреб. Себто

я міг би поїхати до Вест-Кантрі й дорогою навідатися до міс Кентон, із першоджерела дізнавшись про її бажання повернутися до праці в Дарлінгтон-Голлі. Мушу зауважити, що я кілька разів перечитав того листа і не бачу жодних підстав вважати, що натяки у її посланні – це всього лиш моя фантазія.

Попри те, я кілька днів не міг наважитися знову заговорити про це з містером Фаррадеєм. Та й, крім того, у цій справі було кілька питань, які я мусив з'ясувати, перш ніж рухатися далі. Скажімо, вартість. Навіть враховуючи щедрю пропозицію мого господаря – «заплатити за бензин з власної кишені», – моя виправа коштувала б на диво багато, якщо зважити на такі витрати як житло, харчі й перекуси, що я споживав би дорогою. А ще треба було поміркувати, який одяг пасує до такої мандрівки і чи варто було вкластися в купівлю нової одежі. У мене з десяток добірних костюмів, що їх упродовж років люб'язно віддали мені лорд Дарлінгтон власною персоною, а також численні гості, які зупинялися в цьому маєтку й мали всі причини бути задоволеними рівнем обслуговування. Багато з тих костюмів, мабуть, занадто строгі для запланованої подорожі або уже вийшли з моди. Втім, є в мене один повсякденний костюм, що його передав мені 1931 чи 1932 року сер Едвард Блер, – майже новісінький, ще й сидить на мені як влитий – він міг цілком згодитися для вечорів у вітальні чи в ресторанах готелів, де я зупинятимусь. А от чого мені бракує, то це хорошої одежі для дороги, тобто одягу, в якому мене бачитимуть за кермом автівки; хіба що я одягну костюм, що його віддав мені під час війни молодий лорд Чалмерс: він досконало пасуватиме для такої потреби, хоч і явно затісний для мене. Урешті-решт я підрахував, що моїх заощаджень вистачить, аби покрити всі можливі витрати й навіть придбати новий костюм. Сподіваюся, ви не вважаєте мене надміру марнославною у ставленні до цього питання – річ у тім, що ніколи не знаєш, коли доведеться сказати, що

працюєш у Дарлінгтон-Голлі, а в таку хвилину важливо бути вбраним відповідно до статусу.

У ті дні я не раз сидів над атласами доріг і гортав томи «Дивовижної Англії» Джейн Саймонс. Якщо ви не чули про книжки місіс Саймонс – про серію із семи томів, кожен з яких розповідає про певний регіон Британських островів, – від щирого серця раджу з ними ознайомитися. Вони були написані у тридцятих, але більшість матеріалів актуальні й досі – зрештою, не думаю, що німецькі бомби могли аж так змінити наш ландшафт. Місіс Саймонс, до слова, була до війни частою гостею в цьому будинку, та ще й, безперечно, однією з улюблениць персоналу завдяки доброті й повазі, що їй вона, не вагаючись, виявляла. Захоплення тією пані й спонукало мене ходити до бібліотеки, як тільки випадала вільна хвилина, і читати її книжки. Пригадую, як невдовзі після від'їзду міс Кентон до Корнволла 1936 року – туди, де я ніколи не бував, – я часто гортав третій том праці місіс Саймонс, том, у якому авторка описує читачам приваби Девона й Корнволла, доповнюючи опис світлинами й розмаїтими – і, як на мене, дуже переконливими – художніми ескізами. Саме так я склав собі сяке-таке уявлення про місцину, куди міс Кентон вирушила після заміжжя. Але це було, як я вже казав, ще у тридцятих, коли, наскільки мені відомо, книжками місіс Саймонс захоплювалися по всій країні. Відтоді я багато років не зазірав до тих томів, аж поки найсвіжіші події не спонукали мене знову витягнути з полиці той із них, де йшлося про Девон і Корнволл. Я ще раз уважно переглянув чудесні описи й ілюстрації – гадаю, ви цілком можете уявити, яку радість я відчув при думці, що от-от, можливо, і сам вирушу в автомобільну мандрівку тими самими теренами.

Зрештою, мені не залишалось нічого іншого, як знову завести розмову про це з містером Фаррадеєм. Могло, звісно, виявитися, що його пропозиція двотижневої давності – всього лиш миттєва